

AUTOREFERAT

1. Dane osobowe

dr Artur Czapiga
Katedra Filologii Rosyjskiej, Uniwersytet Rzeszowski

2. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe

2001 – tytuł magistra filologii rosyjskiej o specjalności nauczycielskiej uzyskany z wyróżnieniem na Wydziale Filologicznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie (obecnie Uniwersytet Rzeszowski); temat pracy magisterskiej: *Союзные сложные предложения со значением сопоставительным, противительным и сравнительным в русском и польском языках* (promotor: prof. dr hab. Marian Bobran).

2001 – tytuł licencjata filologii angielskiej o specjalności nauczycielskiej uzyskany na Wydziale Filologicznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie (obecnie Uniwersytet Rzeszowski); temat pracy licencjackiej: *Metaphorical Changes Affecting the Field Animals in the History of English* (promotor: dr hab. prof. WSP Grzegorz A. Kleparski).

2003 – tytuł magistra filologii angielskiej o specjalności nauczycielskiej uzyskany na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Rzeszowskiego w Rzeszowie; temat pracy magisterskiej: *Semantic Changes in the Field TOOLS in English and Russian: a Contrastive Study* (promotor: dr hab. prof. UR Grzegorz A. Kleparski).

2006 – stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa uzyskany na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Rzeszowskiego, temat rozprawy doktorskiej: *Antroponimiczne metafory odzwierzęce w języku polskim, rosyjskim i angielskim* (promotor: prof. dr hab. Marian Bobran, recenzenci: dr hab. prof. UR Grzegorz A. Kleparski i dr hab. prof. US Ewa Komorowska).

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

asystent – od 01.02.2005 do 31.01.2007 w Instytucie Filologii Rosyjskiej Uniwersytetu Rzeszowskiego

adiunkt – od 01.02.2007 w Instytucie Filologii Rosyjskiej (obecnie w Katedrze Filologii Rosyjskiej) Uniwersytetu Rzeszowskiego

Ponadto od 01.09.2001 do 30.09.2004 byłem zatrudniony w Szkole Podstawowej nr 25 w Rzeszowie, od 01.09.2001 do 31.08.2002 w Zespole Szkół Agropodsiębiorczości w Rzeszowie jako nauczyciel języka angielskiego, a od 01.10.2003 do 30.09.2005 pracowałem w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Sanoku na stanowisku asystenta, prowadząc lektorat języka angielskiego oraz ćwiczenia z przedmiotów rosyjskojęzycznych.

4. Osiągnięcia naukowo-badawcze i zainteresowania naukowe

Prowadzone przeze mnie badania mają charakter konfrontatywny polsko-rosyjsko-angielski i dotyczą zagadnień z zakresu metafor odzwierzęcych, językowego obrazu świata w obrębie pola semantycznego 'zwierzęta', aprobaty jako aktu mowy, pragmatycznych funkcji wypowiedzi oraz funkcji składniowych analizowanych leksemów. Tylko w nielicznych szkicach opisywałem materiał jednego lub dwóch języków.

Wyniki badań zostały opublikowane w dwóch monografiach: *Antroponimiczne metafory odzwierzęce w języku polskim, rosyjskim i angielskim*; *Leksykalno-pragmatyczne wykładniki aprobaty jako aktu mowy (na materiale języka polskiego, rosyjskiego i angielskiego)*, pięciu rozdziałach monografii oraz pięćdziesięciu trzech artykułach – dziewięciu wydanych za granicą: w El Monte (USA), Kaliningradzie (Rosja), Odessie (Ukraina), Samarze (Rosja), Sankt Petersburgu (Rosja), Woroneżu (Rosja), a czterdziestu czterech opublikowanych w kraju: w Białymstoku, Chełmie, Katowicach, Kielcach, Krakowie, Łodzi, Rzeszowie, Sanoku, Szczecinie, Warszawie, Zielonej Górze.

Ponadto jestem autorem skryptu *Gramatyka konfrontatywna rosyjsko-polska. Morfologia. Składnia zdania pojedynczego*.

Obszar badawczy podlegający ocenie

Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 z ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

Tytuł osiągnięcia naukowego:

Monografia autorska: *Leksykalno-pragmatyczne wykładniki aprobaty jako aktu mowy (na materiale języka polskiego, rosyjskiego i angielskiego)*

1) Uwagi ogólne oraz cele badawcze

Jako osiągnięcie naukowe zgłaszam monografię *Leksykalno-pragmatyczne wykładniki aprobaty jako aktu mowy (na materiale języka polskiego, rosyjskiego i angielskiego)*.

Studium to jest zwięźczeniem prac prowadzonych w zakresie pragmalingwistycznej analizy wypowiedzi aprobatywnych, a jego głównym celem jest opis aprobaty, niezbadanej dotąd w świetle teorii aktów mowy, i porównanie pragmatycznych aspektów jej funkcjonowania w języku polskim, rosyjskim i angielskim. Dla tak określonego zadania dokonałem właściwego doboru i dostosowania istniejących narzędzi diagnostycznych oraz wypracowałem własną metodologię pozwalającą przeprowadzić niezbędne analizy wypowiedzi aprobatywnych. W swoich badaniach wykorzystałem studia w zakresie anglistyki i rusycystyki oraz kompetencję rodzimego użytkownika języka polskiego. Warto nadmienić, że niewiele jest prac kontrastywnych, porównujących materiał z trzech języków równocześnie. Taki sposób analizy i prezentacji wyników pozwala dostrzec opisywane zjawiska w szerszej perspektywie i wysnuć wnioski umykające podczas dwubiegunowej interpretacji.

Praktyczna wartość takiej publikacji przejawia się w możliwości wykorzystania przedstawionych założeń teoretycznych i zaproponowanych narzędzi w podobnych badaniach pragmalingwistycznych, a wyniki opisu trzech języków mogą się okazać przydatne w typologii porównawczej, gramatyce kontrastywnej, dydaktyce języków obcych i praktyce translatorskiej.

Punktem wyjścia realizacji problemu badawczego było wypracowanie wspólnego dla opisywanych języków rozumienia aprobaty. Analiza leksykograficzna terminów *aprobata*, *одобрение*, *approval* pozwoliła uznać je za ekwiwalentne, a opisywane zjawisko zdefiniować

jako „ocenie czegoś jako coś dobrego, słusznego, godnego poparcia i zgoda na to”. Narzędziem służącym do testowania markerów aprobaty była eksplikacja, wsparta analizą ich znaczenia słownikowego i dopasowaniem do pragmatycznej ramy tej funkcji.

Ujednolicony opis kontekstu analizowanych wypowiedzi ułatwił porównywanie sposobów werbalizacji aprobaty w różnych sytuacjach komunikacyjnych w planie konfrontatywnym. Do właściwej interpretacji intencji rozmówcy wykorzystałem własny model analizy pragmatycznej, uwzględniający zarówno elementy uniwersalne dla wszystkich aktów mowy, jak i te wynikające z eksplikacji samej aprobaty. Pierwsze z nich obejmują nadawcę, odbiorcę, relacje ich łączące, obiekt analizowanego aktu mowy, natomiast te drugie precyzują przyjęte rozumienie opisywanego zjawiska, czyli sposób wyrażenia pozytywnej oceny obiektu, stanu rzeczy oraz przyzwolenie na ten stan.

Testowany model rozpoznania i interpretacji aprobaty ujawnił istotę markerów leksykalnych, w których znaczenie przypisane danej jednostce jest podstawowym wyznacznikiem przynależności do danego zbioru, i markerów pragmatycznych, w których funkcja pragmatyczna badanej jednostki realizowana w danym kontekście komunikacyjnym jest podstawowym wyznacznikiem przynależności do tego zbioru. Pomocne w odtwarzaniu funkcji pragmatycznych okazały się też reguły konwersacyjne Grice’a, zakładające, że nadawca nie chce wprowadzać współrozmówcy w błąd, nie przekazuje informacji niepotrzebnych, mówi na temat itp. W analizie wypowiedzi aprobatywnych wykorzystywane były również strategie i taktyki konwersacyjne.

2) Struktura książki

Monografia składa się ze wstępu, dwóch rozdziałów teoretycznych, pięciu rozdziałów części analitycznej i zakończenia. Rozdział pierwszy to syntetyczna prezentacja teorii aktów mowy, natomiast drugi – przedstawienie aprobaty jako aktu mowy i dyskusja nad nim w świetle różnych podejść naukowych, w tym w świetle popularnych teorii pragmalingwistycznych, pozwalających traktować ją jako akt wyrażający *pozytywną ocenę, uznanie czegoś za dobre, słuszne i godne poparcia, a także dający przyzwolenie na działanie wspólne lub sankcjonowane przez nadawcę*.

Pierwszy rozdział części empirycznej poświęcony został polskimi, rosyjskimi i angielskimi wykładnikom aprobaty jako aktu mowy. Materiał egzemplifikacyjny zaczerpnięty został z utworów współczesnej literatury pięknej polsko-, rosyjsko- i angielskojęzycznej. W tej części pracy zaprezentowałem typowe markery leksykalne odzwierciedlające pozytywną ocenę stanu rzeczy oraz wyrażające przyzwolenie na ten stan w każdym języku, dobrane na podstawie analizy leksykograficznej oraz ich frekwencji w badanym materiale. Są to zarówno pojedyncze wyrazy, jak i grupy składniowe o różnym stopniu rozwinięcia. Narzędziem służącym do ich testowania była eksplikacja: *w pełni akceptuję / podoba mi się X (lub jego postępowanie / działanie), wyrażam zgodę na działanie X (lub na wynik tego działania)*. Okazało się, że w żadnym z opisywanych języków leksykalne wykładniki aprobaty nie tworzą zamkniętej, sformalizowanej grupy. Centrum takiego zbioru stanowią czasowniki *aprobować, одобрять, to approve* oraz ich najbliższe synonimy, natomiast na peryferiach znalazły się inne formy bliskoznaczne, które łączą w sobie różne funkcje pragmatyczne, a także takie, w których aprobatą jest tylko znaczeniem dodatkowym, a nie pierwszoplanowym. Do najpopularniejszych prostych markerów opisywanego aktu mowy należą: *tak, zgodzić się, oczywiście, naturalnie, jasne, dobrze, fantastycznie* w języku polskim, *да, согласиться, конечно, естественно, точно, верно, хорошо, превосходно* w języku rosyjskim oraz *yes, agree, all right, naturally, of course, sure, certainly, super, ok* w języku angielskim. Rozwinięcie repliki o kolejne jednostki pozwala przekazać znacznie bogatszą gamę dodatkowych odcieni, takich jak pochwała, zachwyt, wątpliwość itp.

W kolejnym rozdziale omówiłem pragmatyczne wykładniki aprobaty, uwzględniające nie czyste fakty językowe, lecz cały kontekst wypowiedzi: cel danego komunikatu, intencje nadawcy, jego postawę, rolę czynników pozajęzykowych itp. Punktem wyjścia były poszukiwania pragmatycznych markerów aprobaty w języku polskim, rosyjskim i angielskim z odniesieniem do markerów leksykalnych z poprzedniego rozdziału. Zaproponowałem model analizy pragmatycznej wypowiedzi aprobatywnych uwzględniający prezentowane wcześniej elementy aktu aprobaty, jej społeczne uwarunkowania, obiekt oraz eksplikację aprobaty zawierającą pozytywną ocenę propozycji i wyrażone przyzwolenie. W ten sposób ustaliłem zbiór bardzo zróżnicowanych wykładników aprobaty (m.in. takie jednostki jak *to dobrze, świetny pomysł, ty to masz głowę; очень хорошо, давай, класс, поведение настоящего мужчины; wonderful, I like it, that's cool, you convinced me*). Nie zawsze pokrywają się one z zaprezentowanymi w poprzednim rozdziale leksykalnymi markerami aprobaty, nie w każdym kontekście mogą też pełnić funkcję opisywanego aktu mowy. Wiąże się to z faktem, że jednostki leksykalne mogą zmieniać swoje znaczenie w zależności od kontekstu komunikacyjnego i kulturowego. Niekiedy także danej replice okazjonalnie przypisywane jest inne znaczenie niż konwencjonalnie przyjęte w danej grupie językowo-kulturowej. Wszystko to dowodzi, jak ważna dla właściwej interpretacji intencji rozmówcy jest analiza pragmalingwistyczna.

W kolejnych rozdziałach opisałem funkcje pragmatyczne wypowiedzi aprobatywnych: funkcje modalne (pewności i przypuszczenia), emotywno-illokucyjne (zobowiązania, pobudzenia do działania, rozstrzygnięcia), modalno-syntagmatyczne. Analiza materiału egzemplifikacyjnego ujawniła, że wypowiedziom aprobatywnym nie można oczywiście przypisać wszystkich funkcji pragmatycznych. Najczęściej są to funkcje zgody i akceptacji. Różnica między nimi jest minimalna, zdają się one harmonijnie współdziałać, tworząc mieszaną funkcję aprobaty, dla której eksplikacja przyjmuje postać: *aprobuję / akceptuję / podoba mi się Y i oceniam Y jako pozytywne / dobre; Zgadzam się na działanie X-a lub na wynik działania X-a*, gdzie Y oznacza działania, o których mowa we wcześniejszym akcie mowy (zwykle działania interlokutora), a X oznacza wykonawcę Y.

W dalszej kolejności przedstawiłem strategie i taktyki konwersacyjne służące do wzmocnienia pozytywnej oceny propozycji wyrażonej w poprzednim akcie mowy (wzmocnienie emocjonalnej siły wypowiedzi, budowa pozytywnego obrazu odbiorcy, pochwała pomysłu, zastosowanie powtórzeń) lub jej osłabienia (przekazanie umiarkowanie pozytywnej oceny wprost, podkreślenie konieczności przemyślenia sytuacji, dzielenie się odpowiedzialnością, prezentowanie alternatyw, zostawienie sobie pola manewru).

Ostatni rozdział empiryczny poświęciłem strukturze makroaktu aprobaty w języku polskim, rosyjskim i angielskim. Okazuje się, że różny jest stopień złożoności wypowiedzi aprobatywnych – od replik jednowyrazowych po wypowiedzi wielozdaniowe. Najważniejszym elementem opisywanych jednostek jest aprobata właściwa, realizująca w sposób jawny wszystkie funkcje pragmatyczne tego aktu mowy. Są to wyrazy, grupy składniowe, zdania, eksplicytnie wyrażające pozytywną ocenę aprobowanego obiektu: sytuacji, czynności, określonego stanu rzeczy. W wypowiedziach nacechowanych emocjonalnie repliki aprobatywno-illokucyjne mogą być uzupełnione formami adresatywnymi (*synu, bracie, kolego, маменька, голубчик, миленький, dude, honey, bro; uczniu, panie doktorze; полковник, капитан, графиня; sir, doc, skipper; pan/pani, sir/madam*; w języku rosyjskim dodatkowo używana jest grzecznościowa forma liczby mnogiej *вы* oraz zwrot *imię + patronimik*: *Ирина Павловна*), wykrzyknikami (*oj, o, хм, wow, how lovely*), operatorami metatekstowymi (*wiesz, słuchaj, слушай, поверь мне, listen, look*), intensyfikatorami przysłówkowymi (*bardzo, w zasadzie, очень, абсолютно, полностью, в принципе, definitely, really, possibly*) i partykułami (*ależ, no, ну, a, so, meh*).

Zwrot adresatywny jest istotnym elementem makroaktu mowy, dzięki któremu nawiązany zostaje kontakt między nadawcą a wskazanym uczestnikiem (rzadziej uczestnikami) sytuacji komunikacyjnej. Odzwierciedla też charakter zależności, w jakich pozostają współrozmówcy, a które mogą być oficjalne, przyjacielskie, rodzinne itd. Tworząc silną sieć powiązań interpersonalnych, przyczynia się do skuteczniejszej interpretacji wypowiedzi zgodnie z zamierzeniem nadawcy. Pełni więc nie tylko funkcję adresatywną, lecz także funkcje konatywne, fatyczne oraz perswazyjne. Wykrzykniki i partykuły towarzyszące aprobaty są wyrazem większej ekspresywności i emotywności wypowiedzi, natomiast modulanty przysłówkowe modyfikują jakość aprobaty.

Aprobata właściwa stanowiąca miniakt aprobaty (K1) często jest wzbogacana dodatkowymi, fakultatywnymi komponentami, tworzącymi makroakt aprobaty. Jego strukturę przedstawia schemat: $K1_{aprobata} + K2 (+ K3 + K4...)$. Uzupełnieniem komponentu zasadniczego bywa doprecyzowanie obiektu aprobaty, często połączone z pochwałą pomysłu lub jej autora, oraz uzasadnienie udzielenia poparcia. W badanych językach dominują dwukomponentowe akty mowy, w których przy aprobaty właściwej pojawia się jeden komponent fakultatywny typu uzasadnienie akceptacji, stymulowanie odbiorcy do działania, określenie warunków niezbędnych do realizacji propozycji, dodatkowe informacje dotyczące przedmiotu aprobaty, doprecyzowanie warunków realizacji propozycji, rozważanie propozycji i kształtowanie wariantu (możliwości) rozwiązania propozycji itp. Rzadziej makroakt aprobaty ma bardziej złożoną strukturę: trój-, cztero- i pięciokomponentową.

Podsumowanie wyników moich badań zawiera *Zakończenie*, które zostało przetłumaczone na język rosyjski i angielski.

3) Wnioski, implikacje oraz możliwości ich wykorzystania

Koncepcja traktowania aprobaty jako aktu mowy pozwoliła na przeprowadzenie wielopłaszczyznowej analizy opisywanych jednostek z wykorzystaniem wypracowanego aparatu badawczego. Porównawcze ujęcie problemu umożliwiło z kolei prześledzenie wypowiedzi aprobatywnych w polskim, rosyjskim i angielskim kręgu językowo-kulturowym w celu ujawnienia podobieństw i różnic w ich funkcjonowaniu.

W opisywanych językach definicja semantyczna opiera się na podobnych założeniach, dlatego można było przyjąć wspólną interpretację tego aktu, obejmującą wszystkie elementy znaczenia słownikowego: *aprobata to uznanie czegoś za dobre, słuszne, to pochwała tego czegoś i przychylna zgoda na to coś*, przy czym obiektem aprobaty najczęściej są czyjeś działania, plany, stanowisko w pewnej sprawie.

Aprobata jest aktem reaktywnym, powstającym w reakcji na uprzednio zaistniałą sytuację (werbalną bądź niewerbalną). Z formalnego punktu widzenia obiekt aprobaty musi być czymś, co nadawca może ocenić, a przyzwolenie wynikające z tej pozytywnej oceny ma moc sprawczą, otwierającą drogę do dalszego działania odbiorcy lub wspólnego – odbiorcy i nadawcy. Charakterystyczna dla aprobaty jest asymetria władzy rozmówców – nadawca zajmuje wyższą pozycję niż odbiorca, przy czym pozycja ta rozumiana jest tutaj bardzo szeroko, jako przewaga w zajmowanej pozycji społecznej, w uprawnieniach zawodowych lub służbowych czy też w zakresie wiedzy, doświadczenia, kompetencji, władzy itd. i może mieć charakter tymczasowy. Może też wynikać z kulturowych uwarunkowań związanych z grzecznością językową – oczekując od kogoś przysługi czy przejęcia odpowiedzialności za czyn, nadawca propozycji umniejsza swoją pozycję społeczną.

Aprobata jest zjawiskiem społecznie pożądanym, służy bowiem budowaniu i/lub zacieśnianiu pozytywnych stosunków między rozmówcami, a jej korzystne oddziaływanie zdecydowanie wykracza poza ramy jednej tylko sytuacji komunikacyjnej, a w szerszym rozumieniu, zaspokajają potrzebę bycia akceptowanym. Zwłaszcza w rosyjskiej strefie

językowo-kulturowej podkreślany jest psychologiczny aspekt aprobaty, będącej formą samorealizacji, poszukiwania uznania u innych.

Sądy moralne, na których podstawie udzielana jest aprobata, zakorzenione są w systemach wartości opisywanych grup językowo-kulturowych. Z przeprowadzonych badań wynika, że w analizowanym zakresie systemy te są bardzo podobne, a najważniejsze różnice dotyczą przede wszystkim sposobów werbalizacji opisywanego aktu mowy (zwłaszcza emotywności i spontaniczności wypowiedzi, które w największym stopniu przejawiają się w materiale rosyjskojęzycznym, mniej w polskojęzycznym i najslabiej w angielskojęzycznym).

Oprócz typowych dla opisywanego aktu mowy funkcji akceptacji i zgody pojawiły się także funkcje gotowości i pobudzenia do działania, a sama replika aprobatywna podlegała różnorodnym procesom, jak choćby emotywowizacji czy rytualizacji. Pierwsze zjawisko zdecydowanie częściej ma miejsce w materiale rosyjskojęzycznym (około 25% przykładów) niż w pozostałych dwóch (około 18% w polskojęzycznym i 10% w angielskojęzycznym). Rosyjskie wypowiedzi aprobatywne wyróżniają się na tle pozostałych dwóch języków większą emotywnością i ekspresywnością, więcej w nich form grzecznościowych. Najbardziej neutralny pod tym względem jest materiał angielskojęzyczny.

Wyniki badań przeprowadzonych na obszernym materiale empirycznym (dobranym z ponad 10.000 stron tekstów w każdym języku) wykazały jednoznacznie, że zarówno znaczenie, struktura, funkcje pragmatyczne, jak i uwarunkowania kulturowe aprobaty są bardzo podobne w badanych językach. Spostrzeżenie to może być z powodzeniem wykorzystane w procesie tłumaczenia. Interkulturowość opisywanego zjawiska, przynajmniej w zakresie trzech wspomnianych obszarów językowych, ułatwia proces interpretacji intencji rozmówcy.

Ciekawym problemem do dalszych badań wydaje się dezaprobata jako zjawisko antonimiczne. Wykorzystanie tych samych narzędzi badawczych powinno dać wymierne efekty, zwłaszcza w kwestii teorii grzeczności czy stosowanych taktyk konwersacyjnych. Szczególnie interesujących wyników można się też spodziewać po pragmatycznej analizie aprobaty w innych językach, zwłaszcza niespokrewnionych z opisywanymi w niniejszej monografii. Mogłoby to rzucić nowe światło na wypracowany model wypowiedzi aprobatywnych.

Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze obejmują pięć cykli publikacji poświęconych składni, metaforyzacji, językowemu obrazowi świata, aktom mowy oraz funkcjom pragmatycznym wypowiedzi. Przed uzyskaniem stopnia doktora nauk humanistycznych opublikowałem w kraju i za granicą dwadzieścia jeden artykułów naukowych, uczestniczyłem w dwunastu krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych. Po uzyskaniu stopnia doktora, nie wliczając w to głównego osiągnięcia naukowego zgłoszonego do oceny, opublikowałem monografię autorską, pięć rozdziałów monografii, jeden skrypt, trzydzieści dwa artykuły naukowe (w tym jeden we współautorstwie) i współredagowałem sześć prac zbiorowych. Poza tym napisałem sześć recenzji monografii i tomów pokonferencyjnych, dziewięć sprawozdań z konferencji i spotkań naukowych oraz pobytów w zagranicznych ośrodkach akademickich. Czynn timer uczestniczyłem w osiemnastu międzynarodowych konferencjach: czterech zagranicznych i czternastu krajowych.

1) Badania dotyczące składni

Składnia zdania złożonego bezspójnikowo okazała się punktem, od którego zaczęły się moje zainteresowania naukowe. W oparciu o bazę teoretyczną powstała podczas pisania

pracy magisterskiej oraz poszerzony materiał empiryczny przygotowałem dwa referaty poświęcone wybranym typom takich zdań i zaprezentowałem je na konferencjach krajowych jeszcze jako student. Teksty te zostały następnie opublikowane: *К вопросу о бессоюзных сложных предложениях с сопоставительным значением; К вопросу о бессоюзных сочетаниях предложений со значением обоснования и пояснения на материале русской прессы.*

Do problemów składniowych powróciłem później przy badaniach nad metaforą językową. Przedmiotem opisu były wówczas poszczególne funkcje składniowe wyrażeń metaforycznych pochodzących z tekstów w języku polskim, rosyjskim i angielskim, np.: *Metafory odzwierzęce w funkcji adresatywnej w języku polskim, rosyjskim i angielskim, Opis zdań z metaforami odzwierzęcymi w pozycji argumentu (na materiale języka polskiego, rosyjskiego i angielskiego), Отзоонимные метафоры в структуре предложения (на материале русского, польского и английского языков), Metafory odzwierzęce w funkcji predykatu w języku polskim, rosyjskim i angielskim, Z badań nad funkcją składniową metafor odzwierzęcych w języku polskim, rosyjskim i angielskim.*

Prace te zostały opublikowane w czasopiśmie naukowych („Studia Wschodniosłowiańskie”, „Przegląd Rusycystyczny”) oraz w zbiorach artykułów (*Świat Słowian w języku i kulturze II* oraz *Новое в теории и практике описания и преподавания русского языка*).

2) Badania dotyczące metaforyzacji znaczeń

Drugi krąg moich zainteresowań naukowych obejmuje zagadnienia metaforyzacji językowej. Skoncentrowałem się na procesie metaforyzacji pola semantycznego ‘zwierzęta’ w odniesieniu do człowieka w trzech językach: polskim, rosyjskim i angielskim. Podjąłem więc próbę określenia mechanizmu powstawania metafory, zdefiniowania metafory językowej poprzez wyróżnienie jej cech dystyngtywnych, opisu struktury semantycznej oraz funkcji składniowych i stylistycznych leksemów pola semantycznego ‘zwierzęta’ ze znaczeniem metaforycznym, a co za tym idzie próbę klasyfikacji zdań z tymi leksemami ze względu na ich funkcję strukturotwórczą. Ponieważ moim obszarem zainteresowań była semantyka, morfologia, składnia, pragmatyka, stylistyka i leksykografia w planie konfrontatywnym, wykorzystywałem wiele metod i koncepcji naukowych.

Na bazie rozważań teoretycznych dotyczących procesu metaforyzacji w ujęciu lingwistycznym przedmiotem opisu stały się metafory, których podstawą są leksemy pola semantycznego zwierzęta. Analizie poddałem nazwy zwierząt posiadające wtórne, przenośne znaczenie oparte na funkcji oceniająco-charakteryzującej człowieka, któremu przypisuje się cechę przyjętą ze świata zwierzęcego. Opisałem zoomorfizmy następujących pól semantycznych: ssaki, ptaki, bezkręgowce, gady, płazy i ryby. Znalazło to wyraz w 13 opublikowanych szkicach, m.in. *Uskrzydłona przenośnia – na materiale metafor pola semantycznego ptaki (w języku polskim, rosyjskim i angielskim); O metaforach pola semantycznego młode zwierzęta w języku polskim, rosyjskim i angielskim; Отзоонимная антропоморфная метафора семантического поля собака в русском, польском и английском языках; Отзоонимная антропоморфная метафора в русском, польском и английском языках.* Interesujące okazało się również funkcjonowanie metafor odzwierzęcych w strukturze zdania. Tym kwestiom poświęciłem pięć wspomnianych już artykułów (poz. V.11, 13, 14, 18, 19 w wykazie publikacji). Problem metaforyzacji znaczeń innego pola semantycznego – narzędzia – przedstawiłem w szkicu *Czym pracują Polacy, Rosjanie i Anglicy? Studium znaczeń metaforycznych pola semantycznego NARZĘDZIA (na materiale polskim, rosyjskim i angielskim).*

Publikacją zamykającą temat metaforyzacji znaczeń jest monografia *Antroponimiczne metafory odzwierzęce w języku polskim, rosyjskim i angielskim*, w której obok

zaprezentowania metafory jako obiektu badań scharakteryzowałem zoomorfizmy pod względem semantycznym, przedstawiłem metafory odzwierzęce w językowym obrazie świata, a następnie opisałem funkcje stylistyczne i składniowe metafor odzwierzęcych. Opracowałem też leksykon metafor odzwierzęcych w trzech badanych językach.

Publikacje niniejszego bloku tematycznego ukazały się drukiem w Wydawnictwie Uniwersytetu Rzeszowskiego (monografia) oraz w krajowych i zagranicznych czasopismach naukowych („Мова. Научно-теоретический часопис”, „Studia Anglica Resoviensia”, „Studia Rusycystyczne Akademii Świętokrzyskiej”, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego”) oraz polskich i zagranicznych zbiorach artykułów (*Człowiek. Świadomość. Komunikacja. Internet; Русистика и современность; Słowianie w Europie. Historia. Kultura. Język; Świat Słowian w języku i kulturze*).

3) Badania dotyczące językowego obrazu świata

Logiczną konsekwencją studiów nad metaforyzacją znaczeń okazały się moje zainteresowania językowym obrazem świata. Skoncentrowałem się na językowym obrazie zwierząt w kulturze polskiej, rosyjskiej i angielskiej, co znalazło wyraz w 12 szkicach (poz. V.21–26, 28, 30, 31, 36, 37, 39 w wykazie publikacji), a przedmiotem opisu były *kury, małpa, koń, motyl, mysz, osioł, owca, słoń* oraz *wilk*. Zob. m.in.: *Językowy obraz motyla w kulturze polskiej, rosyjskiej i angielskiej; Językowy obraz myszy w kulturze polskiej, rosyjskiej i angielskiej; Językowy obraz szczura w kulturze polskiej, rosyjskiej i angielskiej; Analiza wybranych elementów pola semantycznego koń (na materiale języka polskiego, rosyjskiego i angielskiego), Языковая картина обезьяны в русской, польской и английской культурах; Языковая картина змеи (на материале русских, польских и английских метафор), Metaphorical Extensions in the Linguistic Picture of Sheep in English, Polish and Russian. Starąłem się uchwycić podobieństwa i różnice w konceptualizacji poszczególnych jednostek w opisywanych językach, co może się okazać cenne dla tłumaczy oraz osób próbujących zrozumieć niuanse niejednoznaczności wypowiedzi użytkowników języka, wynikające z subtelnej sieci powiązań znaczeń głęboko zanurzonych w świadomości kulturowej każdej nacji.*

Wspomniane publikacje ukazały się w krajowych i zagranicznych czasopismach naukowych („МОВА. Науково-теоретичний часопис”; „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sanoku”) oraz zbiorach artykułów (*Język, kultura i świat roślin. Księga pamiątkowa ofiarowana profesor Halinie Chodurskiej; Language, Culture and Beyond; Literatry i języki wschodniosłowiańskie z perspektywy początku XXI wieku; Świat Słowian w języku i kulturze; Коммуникативные аспекты грамматики и текста; Материалы по русско-славянскому языкознанию. Международный сборник научных трудов; Новые направления в изучении лексикологии, словообразования и грамматики начала XXI века; Русистика и современность*).

4) Badania dotyczące teorii aktów mowy

Kolejny nurt moich dociekań naukowych dotyczy pragmalingwistycznej koncepcji aktów mowy, przy czym skoncentrowałem się na nieopisanym dotąd akcie aprobaty. Studia nad tym zagadnieniem rozpocząłem od rozważań ogólnych, zdefiniowania pojęć, określenia zakresu prowadzonych analiz oraz przetestowania tożsamości omawianych zjawisk w opisywanych językach. Zob. m.in.: *Miejsce aprobaty w teorii aktów mowy; Sposoby wyrażania aprobaty w polskim i rosyjskim slangu młodzieżowym; Angielskie ekwiwalenty polskiego terminu aprobaty; Formalne wykładniki aprobaty w języku polskim, rosyjskim i angielskim; Одобрение как акт речи; On the Speech Act of Endorsement in English, Polish and Russian; Pragmatic Analysis of the Speech Acts of Approval and Disapproval in English, Polish and Russian*.

Naturalnym następstwem poszukiwań są kolejne artykuły poświęcone wypracowaniu odpowiednich narzędzi badawczych i ekscerpacji markerów opisywanego aktu mowy. Istotne okazało się dobranie optymalnego zestawu narzędzi do prowadzenia prac porównawczych (polsko-rosyjsko-angielskich, ale też między różnymi odmianami języka angielskiego – *Lexical Markers of the Endorsement Speech Act in British, American, and Indian Englishes*), a także konfrontacja aprobaty z innymi aktami mowy (*Похвала и одобрение как речевые акты (на материале польского, русского и английского языков)*; *On the Speech Act of Endorsement in English, Polish and Russian*; *Pragmatic Analysis of the Speech Acts of Approval and Disapproval in English, Polish and Russian*) oraz analiza poszczególnych komponentów wypowiedzi aprobatywnych (*Struktura aktu mowy aprobaty, na materiale języka polskiego, rosyjskiego i angielskiego*; „Dobrze, panie profesorze” – *formy adresatywne jako część makroaktu mowy aprobaty, na materiale języka polskiego, rosyjskiego i angielskiego*; *Analiza sposobów osłabienia siły przekazu aktu mowy **aprobata** na materiale języka polskiego, rosyjskiego i angielskiego*).

Bazę materiałową podejmowanych w większości artykułów badań były ankiety przeprowadzone wśród rodzimych użytkowników języka w Polsce, Rosji i Wielkiej Brytanii. Poza tym poddano też analizie materiał pochodzący z korpusów, forów internetowych, słowników slangu młodzieżowego oraz tekstów literatury pięknej. Podjęte poszukiwania potwierdziły skuteczność narzędzi badawczych w opisie nie tylko aprobaty, lecz również innych aktów mowy (pochwały, dezaprobaty). W ten sposób ukształtowany został obraz aprobaty jako makroaktu mowy uwikłanego w skomplikowane relacje między uczestnikami rozmowy, podlegającego modyfikacjom, łączącego się z innymi aktami mowy. Tak więc ten makroakt przeanalizowano w szerszym zanurzeniu interakcyjnym.

Publikacje z tej grupy tematycznej ukazały się w monografiach (*Коммуникативные параметры текста; Текст – Предложение – Слово; Текст – Предложение – Слово. Исследования по русскому языку. Том II; Slavic and other Languages in a Contrastive Perspective; Z badań nad językami europejskimi w aspekcie synchronicznym i diachronicznym. Księga jubileuszowa poświęcona Profesor Zofii Czapidze*), krajowych i zagranicznych czasopismach naukowych („MOBA. Научно-теоретичний часопис”; „US–China Foreign Language”; „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego”. Seria Filologiczna. Glottodydaktyka) oraz zbiorach artykułów (*Galicja Studies in Language, Literature and Culture; Komunikacja międzyludzka. Leksyka. Semantyka. Pragmatyka; Stałość i zmienność w językach i kulturach świata; Świat Słowian w języku i kulturze; W kręgu słowa. Zbiór jubileuszowy poświęcony 25-leciu pracy naukowej Prof. Ewy Komorowskiej; Пелевинские чтения. Междувузовский сборник научных трудов*).

5) Badania dotyczące funkcji pragmatycznych

Moje kolejne zainteresowania naukowe wyrastają z badań nad aktami mowy i są obecnie prowadzone równoległe z nimi. Analiza funkcji pragmatycznych opiera się na założeniu, że praktycznie każda wypowiedź jest realizowana w określonym celu komunikacyjnym, a każdemu celowi głównemu mogą towarzyszyć poboczne. Właściwa interpretacja repliki, jako zadanie odbiorcy komunikatu, musi uwzględniać szeroki wachlarz danych, pochodzących zarówno od samego nadawcy (treść wypowiedzi, mowa ciała, indywidualny styl rozmówcy itd.), jak i zewnętrznych czynników (kontekst komunikacyjny, kulturowy).

Analiza wypowiedzi przeprowadzona z uwzględnieniem wspomnianych danych pozwala określić zmienne wpływające na skuteczność komunikatu, a prześledzenie tego procesu w ujęciu porównawczym daje możliwość sformułowania wskazówek dla skutecznej komunikacji międzykulturowej. Szkice, które powstały w tym nurcie badań, poświęcone są przede wszystkim analizie wypowiedzi zawierających poszczególne markery aprobaty (m. in.

Funkcje pragmatyczne leksemów dobrze, хорошо i all right; Analiza pragmatyczna wypowiedzeń zawierających leksemy aprobować, одобрять, to approve; Лексемы, выражающие подтверждение мнения собеседника (на примере naturalnie, jasne; конечно, естественно; naturally, of course, sure, certainly); Analiza pragmatyczna leksemu właśnie i jego odpowiedników w języku rosyjskim i angielskim), a także pewnym zmiennym, wpływającym na pragmatyczne znaczenie repliki (m. in.: Функции обращений в высказываниях со значением одобрения (на материале русского, польского и английского языков); Miejsce aprobaty w dialogu – na przykładzie leksemów gniazd słowotwórczych zgoda / согласие / agreement).

Publikacje z tego kręgu tematycznego ukazały się w polskich czasopismach naukowych („Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego”. Seria Filologiczna. Glottodydaktyka; „Studia Wschodniosłowiańskie”; „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Linguistica Rossica”) oraz w zbiorach artykułów (*Słowo i tekst w opisie porównawczym; Świat Słowian w języku i kulturze; Коммуникативные аспекты грамматики и текста I*).

Analizy przeprowadzone w dwóch ostatnich blokach tematycznych stanowiły niejako bazę dla powstającej monografii wskazanej do oceny. Należy jednak podkreślić jej autonomiczny charakter, odrębność materiału egzemplifikacyjnego i dopracowanie metod badawczych.

Udział w konferencjach naukowych przed uzyskaniem stopnia doktora

Przed uzyskaniem stopnia doktora brałem czynny udział w jednej konferencji zagranicznej (Ukraina) i dwunastu krajowych, natomiast po uzyskaniu stopnia doktora prezentowałem wyniki badań na czterech konferencjach zagranicznych (Australia, Belgia, Rosja, Ukraina) oraz piętnastu krajowych (por. załącznik 6).

Inna działalność naukowa

Pobyty naukowe

01.10.2013 – 31.12.2013 Kraków, Pobyt naukowy w Katedrze Języków Wschodniosłowiańskich Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie,

01.10.2015 – 31.03.2016 Kraków, Pobyt naukowy w Katedrze Języków Wschodniosłowiańskich Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie.

Granty, stypendia i nagrody

Stypendia naukowe: Stypendium doktoranckie 01.07.2005 – 31.12.2005.

Grant dla młodych naukowców: Dr Artur Czapiga, DWF-51-6/MK/2011/27, *Podstawy gramatyki kontrastywnej języka rosyjskiego i polskiego* – Grant na prowadzenie badań naukowych lub prac rozwojowych oraz zadań z nimi związanych, służących rozwojowi młodych naukowców na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Rzeszowskiego. Efekt: publikacja skryptu *Gramatyka konfrontatywna rosyjsko-polska. Morfologia. Składnia zdania pojedynczego*, Rzeszów 2013, Wyd. UR, 134 s., 6 arkuszy wyd.

Nagroda Rektora UR III stopnia za osiągnięcia naukowe – 2007.

Członkostwo w organizacjach i stowarzyszeniach naukowych

Krakowskie Towarzystwo Popularyzowania Wiedzy o Komunikacji Językowej Tertium – od 2012 r.

Polskie Towarzystwo Językoznawcze – od 2013 r.

International Pragmatics Association – od 2014 r.

Polskie Towarzystwo Rusycystyczne – od 2016 r.

Działalność dydaktyczna

Prowadzone zajęcia

Od początku pracy na Uniwersytecie Rzeszowskim prowadziłem m.in. takie zajęcia, jak: gramatyka opisowa języka angielskiego, gramatyka opisowa języka rosyjskiego, historia języka rosyjskiego, język angielski w biznesie międzynarodowym, lektorat z języka angielskiego, pragmatyka, praktyczna nauka języka angielskiego, psycholingwistyka, seminarium licencjackie, wstęp do językoznawstwa, zajęcia specjalizacyjne.

Prowadzenie prac dyplomowych

Od roku akademickiego 2011/12 prowadzę seminaria z zakresu językoznawstwa synchronicznego. Do tej pory wypromowałem 30 licencjatów i 30 magistrów. Moi kolejni magistranci (16 osób) zakończą studia w bieżącym roku akademickim.

W 2014 r. zostałem powołany na promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim pani mgr Tamary Ryzner. Praca doktorska zatytułowana *Slang as a Challenge for the Translator: Selected Polish Renderings of English Novels* powstaje pod kierunkiem dr hab. prof. UR Lucyny Falkiewicz-Wille na naszym Uniwersytecie.

Staże i wizyty zagraniczne

Staże naukowe i opieka nad studentami:

St. Petersburg (Rosja), 31.01.2006 – 14.02.2006,

St. Petersburg (Rosja), 28.01.2008 – 14.02.2008,

Woroneż (Rosja), 11.08.2009 – 27.08.2009,

Sankt Petersburg (Rosja) 26.01.2013 – 08.02.2013.

Wyjazdy zagraniczne w ramach programu Erasmus

Nyiregyhaza: Nyíregyházi Főiskola, Szlavisztika, kwiecień 2008,

Granada: Universidad de Granada, Facultad de Traducción e Interpretación, 22.04.2013 – 28.04.2013.

Staże zagraniczne

Staż w Melbourne (Australia): Wizyta Studyjna z Projektu UR – *Nowoczesność i Przyszłość Regionu*, 21.11.2011 – 29.11.2011, Monash University, Melbourne.

Staż w Edynburgu (Szkocja) zrealizowany z projektu *Budowa potencjału dydaktycznego UR na poziomie europejskim* 01.10.2012 – 13.10.2012, Edinburgh University, Princess Dashkova Russian Language Centre.

Kursy doszkalające

Kursy podnoszące kwalifikacje nauczycieli języka angielskiego NILE:

01.09.2013 – 14.09.2013 Norwich (Anglia),

18.09.2014 – 29.09.2014 Norwich (Anglia).

Szkolenie z obsługi platformy Moodle: Udział w szkoleniu *Narzędzia i techniki informatyczne w kształceniu na odległość*, w ramach programu Kapitał Ludzki – Rozwój Uniwersytetu Rzeszowskiego szansą dla regionu (czerwiec 2013).

Działalność organizacyjna i wychowawcza

W kadencji 2012–2016 byłem członkiem Wydziałowej Komisji Wyborczej, w 2005 członkiem Komisji Rekrutacyjnej w Katedrze Filologii Rosyjskiej, a w 2010 przewodniczącym tej Komisji. Kilukrotnie układałem harmonogram zajęć dla studiów dziennych, byłem także opiekunem roku studiów zaocznych: Filologia Rosyjska, specjalność nauczycielska, niestacjonarna, trzyletnia 2009/2010, 2010/2011, 2011/2012. Od 2014 jestem kierownikiem przedmiotów angielskojęzycznych w Katedrze Filologii Rosyjskiej. W 2008 r. byłem członkiem komitetu organizacyjnego konferencji *Русистика и современность* (Uniwersytet Rzeszowski) Rzeszów 26–27.IX.2008.

Współredagowanie prac zbiorowych i czasopism naukowych

1. *Коммуникативные аспекты грамматики и текста*, red. A. Czapiga, Z. Czapiga, Wyd. UR, Rzeszów 2009, 401 ss.
2. *Słowo i tekst w opisie porównawczym*, red. A. Czapiga, Z. Czapiga, Wyd. UR, Rzeszów 2010, 216 ss.
3. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego”. Seria Filologiczna: Glottodydaktyka 3. Zeszyt nr 68/2011. Część I. *Problemy językoznawstwa porównawczego*, red. A. Czapiga, Z. Czapiga, 177 ss.
4. *Коммуникативные параметры текста*, red. A. Czapiga, Z. Czapiga, Wyd. UR, Rzeszów 2012, 186 ss.
5. *Текст – Предложение – Слово*, red. A. Czapiga, Z. Czapiga, Wyd. UR, Rzeszów 2014, 137 ss.
6. *Текст – Предложение – Слово. Исследования по русскому языку*. Том II, red. A. Czapiga, Z. Czapiga, Wyd. UR, Rzeszów 2016, 142 ss.

Popularyzacja

Współorganizowałem z drem hab. prof. UR Pawłem Bąkiem cztery Spotkania Filologiczne (2011, 2012, 2013, 2014). Były to dyskusyjne spotkania naukowe pracowników Filologii Angielskiej, Germańskiej i Rosyjskiej poświęcone aktualnym problemom lingwistycznym, zwłaszcza metodologii badań konfrontatywnych. Pokłosiem tych spotkań oraz formą popularyzacji dokonań naukowych jest zapoczątkowana seria publikacji *Tekst – Zdanie – Słowo*, pomyślana jako platforma wymiany doświadczeń rzeszowskich lingwistów i gości z zewnątrz. Każda z Neofilologii redaguje własną część o analogicznie brzmiącym tytule. Jestem współredaktorem wydanych już dwóch tomów *Текст – Предложение – Слово*.

Ponadto w ramach działalności popularyzatorskiej publikowałem sprawozdania z konferencji, spotkań naukowych i wyjazdów zagranicznych oraz recenzje monografii i tomów pokonferencyjnych.